

Bu proje Avrupa Birliđi ve
Avrupa Konseyi tarafından
finanse edilmektedir

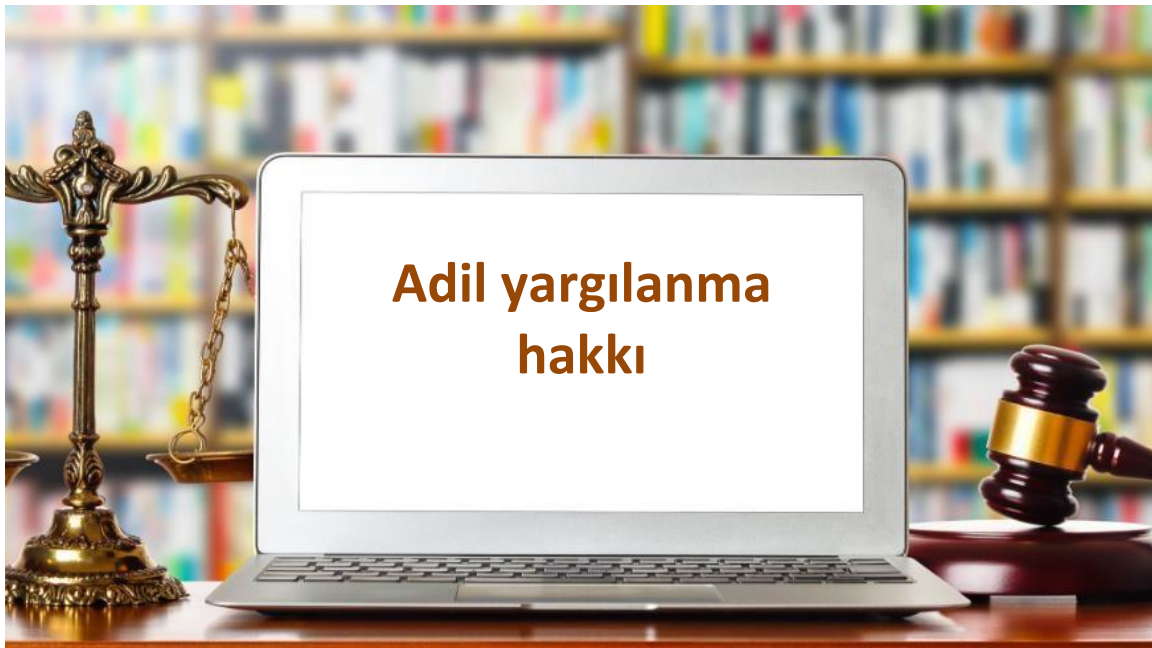
Bu proje Avrupa Konseyi
tarafından yürütülmektedir

Rapor

Bölgesel evrimii yuvarlak masa toplantısı

“Yargılama usullerinde video konferans uygulaması:

insan hakları standartları”

Temmuz 2020

© 2020 Avrupa Konseyi. Her hakkı saklıdır. Lisansı belirli koşullara tabi olarak Avrupa Birlięi'ne aittir. Bu yayının hiçbir bölümü, İletişim Müdürlüęünden (F-67075 Strasbourg Cedex ya da publishing@coe.int) önceden yazılı izin alınmaksızın çevrilemez, fotokopi, kayıt ya da herhangi bir bilgi depolama ya da geri erişim sistemi dahil olmak üzere, elektronik (CD-Rom, internet, vb.) ya da mekanik olarak, herhangi bir biçimde ya da araçla çoğaltılamaz ya da iletilemez.

Bu rapor Avrupa Birlięi ve Avrupa Konseyinin mali desteği ile hazırlanmıştır. Bu raporda ifade edilen görüşler tarafların resmi görüşü olarak yorumlanmamalıdır.

İçindekiler

I.	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadına ve ülkelerin deneyimlerine genel bakış.....	4
1.	AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ İÇTİHADİ	4
2.	ÜLKELERİN DENEYİMLERİ / GENEL BAKIŞ.....	4
II.	Usuli güvenceler.....	6
3.	TANIK VE MAĞDURLARIN UZAKTAN KATILIMI VE İFADELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	6
4.	UZAKTAN YAPILAN DURUŞMALARDA DELİL SUNMA VE YAZILI BELGELERİN SUNULMASI	6
5.	DURUŞMALARIN HALKA AÇIK OLMA ÖZELLİĞİ VE KAMUOYU İLE MEDYANIN DURUŞMALARA ERİŞİMİ	7
6.	SÖZLÜ ÇEVİRİ.....	7
III.	Avukatla iletişim.....	9
7.	ÇEVİRİMİÇİ DURUŞMA SIRASINDA AVUKATLA ÖZEL GÖRÜŞME.....	9
8.	HAKİM BİR AVUKAT VE/VEYA DAVA TARAFININ SES VEYA VİDEOKONFERANS BAĞLANTISINI KAPATABİLİR Mİ? USULİ DÜZENLEMELER NELERDİR?	10
9.	BAĞLANTI KÖTÜ İSE VE TARAFLARDAN BİRİNİN SESİ GELMİYOR YA DA SES GİTMİYORSA HAKİM NASIL HAREKET ETMELİ?.....	10
10.	UZAKTAN DURUŞMALARLA İLGİLİ ÖZEL BİR USULİ DÜZENLEME VAR MI VE BU BAĞLAMDA HANGİ KONULAR DİKKATE ALINMALI?	10
IV.	Tutukluluk kararlarında videokonferans yöntemi.....	11
11.	VİDEO KONFERANS YÖNTEMİ İLE TUTUKLULUĞA KARAR VERİLEBİLİR Mİ? BU TÜR BİR DURUMDA UYGULANACAK USULÜN ÖZELLİKLERİ NELERDİR?.....	11

“Yargılama usullerinde video konferans uygulaması: insan hakları standartları” konulu bölgesel çevrimiçi yuvarlak masa toplantısı kapsamında, Covid-19 pandemisinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin (AİHS) 6. Maddesiyle güvence altına alınan adil yargılanma hakkının farklı yönleri, özellikle olağanüstü sağlık krizi döneminde yargılama usullerinde usuli güvencelerin nasıl teminat altına alınabileceği konusu ele alınmıştır.

Bir yargılamada taraflardan herhangi birinin etkin katılımı kendilerini açık ve net ifade edebilmelerine ve kendi menfaatlerini temsil edebilmelerine bağlıdır. Bu ilke, hukuk ve ceza yargılamalarının¹ yanı sıra idari hukuk yargılamalarında da AİHS’in 6. Maddesi ile güvence altına alınan hakkın ayrılmaz bir parçasıdır. Covid-19 pandemisi yeni bir realitenin ortaya çıktığı adalet alanı da dahil olmak üzere pek çok insan hakkı açısından daha önce örneği görülmemiş zorlukları da beraberinde getirmiştir: fiziksel mesafe kuralları ve seyahat kısıtlamaları dava taraflarının her zaman duruşmaya katılmasına olanak tanımamış ancak yargılamaların da devam etmesi gerekmiştir. Aynı zamanda, açık ve net düzenlemelerin olmadığı ve mahkemelerin de yerleşik yaklaşımlar uygulamadığı durumlarda bilişim çözümlerinden faydalanmak fiziksel katılımın yerini her zaman alamamıştır. Güvenli ve istikrarlı bir bağlantıya olanak tanıyacak güvenilir bir yazılımın olması da ek bir mevzu haline gelmiştir. Birdenbire, duruşma salonunda ses dağılımının zayıf olması, zayıf İnternet bağlantısı, kişisel verilerle ilgili endişeler, sözlü çevirinin yapılp yapılmayacağı, duruşmaların halka açık olması vs. gibi çok sayıda sorun AİHS kapsamında da sorun yaşanmasına neden olabilmektedir.

Avrupa Komisyonu (CEPEJ) [“COVID-19 Pandemisi sırasında ve sonrasında Yargının Aldığı Dersler ve Yaşadığı Zorluklar” başlıklı bir Bildirge](#) yayımlayarak kısa süre içerisinde yeni koşullara uyum sağlamak ve mahkemelerin düzgün çalışmasını sağlamak amacıyla mevcut kaynaklardan en iyi şekilde faydalanmak için Avrupa Konseyi Üye Devletlerinin sarf ettiği kayda değer çabaları vurgulamıştır. Bununla birlikte, bu tür bir sağlık krizi ileride tekrar edebilir. Yargı sistemlerinin bir taraftan bireysel haklara saygı gösterirken aynı zamanda mahkeme çalışmalarının ve adalete erişimin sürekliliğini sağlamaya yönelik etkin çözümler üretme noktasında hazırlıklı olması gerekmektedir.

BM Adalet ve Cezaevi Hizmetleri [“Görev sırasında ve diğer hassas ortamlarda COVID-19’a karşı uzaktan mahkeme duruşmaları ve yargı süreçleri ”](#) başlıklı belgesinde mahkeme duruşmalarının ve diğer adli süreçleri uzaktan yürütme uygulamasının sadece COVID-19 risklerini azaltmak için kullanılmayacağını fakat emniyet eksikliği, sınırlı nakil, lojistik ve diğer engellerin adalet hizmetlerinin sunumunu tehlikeye attığı durumlarda da adalete erişimin geliştirilmesine yardımcı olabilecek tedbirler şekilde orta ve uzun

¹ MURTAZALIYEVA / RUSYA, no. 36658/05, 18 Aralık 2018

vadeli planlamalarda dikkate alınabileceğini vurgulamıştır.

Yuvarlak masa toplantısında mahkemelerin kendi ülkelerinde çevrimiçi duruşma düzenlemesi ve gerçekleştirilmesi ile ilgili insan hakları mevzularının tartışılması hedeflenmiş ve bu düzenlemeler ile bunların Sözleşme koşullarına uygunluğu hakkında, uygulamaya yönelik bazı sorular ele alınmıştır.

Tartışmalarda temel olarak sokağa çıkma yasağı koşullarında mahkeme duruşmalarının düzenlenmesi ve yürütülmesine olanak tanımak amacıyla uygulanan tedbirler konuşulmuştur. Bununla birlikte COVID-19 krizi sona erdikten sonra da bu yeni deneyimin geçerliliği devam edecek ve uzun vadeli değişiklikler ile ulusal mahkemelerin çalışmalarının geliştirilmesi açısından iyi bir olanak sunacaktır.

I. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadına ve Ülkelerin deneyimlerine genel bakış

1. AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ İÇTİHADİ

Adaletin verimliliğini geliştirmek ve adalete erişimi artırmak vaadiyle bir süredir bilişim teknolojileri ve video konferans yöntemi çeşitli ülkelerde kullanılmaktadır. Ancak, halen pek çok zorluk yaşanmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin (AİHM) içtihadında, bu konuya ilişkin çok dava bulunmamaktadır ancak belirlenen Sözleşme standartları uzaktan düzenlenen duruşmalar için halen geçerlidir. *Sakhnovskiy* davasında² verilen Büyük Daire kararı uyarınca, video konferans yönteminin kullanılması AİHS'in 6. Maddesi kapsamında ne bir sorun ne de bir avantaj teşkil etmektedir. Sadece mahkemedeki yargılama usullerinde kullanılabilecek bir teknoloji olarak tanımlanmaktadır. Bu tür bir teknolojinin kullanılması ulusal yetkililerin AİHS'in 6. Maddesi kapsamındaki yükümlülüklerini ortadan kaldırmamaktadır. 6. Maddenin ana amacı yargılama usulünün genel olarak adil olmasını temin etmektir ve bu da her bir davanın kendine özel koşullarının ışığında değerlendirilmelidir. Video konferans yönteminin ve bununla ilgili uygulamaların kullanılıp kullanılmayacağına hakim karar verir. Hakim, uygun olan sürecin güvence altına alınmasını sağlayabilecek ve bir davada teknolojik çözümlerin kullanılmasından kaynaklanabilecek olası tüm sonuçları dikkate alabilecek en iyi/en uygun konuma sahiptir. Verilen karar iyi gerekçelendirilmiş olacak ve dava taraflarının hakları arasında adil bir denge sağlayacaktır.

2. ÜLKELERİN DENEYİMLERİ / GENEL BAKIŞ

Sırbistan, Rusya, Fransa ve İngiltere'deki uzmanlar özellikle Covid-19 krizinde mahkemelerdeki duruşmalarda video konferans yöntemini uygulama konusunda kendi ülkelerinin deneyimlerini

² [SAKHOVSKY / RUSYA \[Büyük Daire\], no. 21272/03, 2 Kasım 2010](#)

paylaşmıştır. Bahsedilen ülkelerin çoğunda, kriz döneminde derdest yargılamalar ertelenirken bazı davalar aciliyet durumlarına göre kategorilere ayrılarak çevrimiçi olarak ya da duruşma salonunda (ihtiyati sağlık tedbirlerine uyularak) yürütülmüştür. Fransa ve İngiltere Covid-19 dönemindeki sokağa çıkma yasaklarından önce de kapsamlı bir şekilde video konferans yöntemini uygularken Rusya ve Sırbistan kriz döneminde bu yöntemden daha çok faydalanmaya başlamıştır. Rusya’da video konferans yöntemi daha çok ticaret mahkemelerinde kullanılmaktadır. Aynı zamanda “hibrid/karma” olarak tanımlanan özel bir uzaktan duruşma yöntemi de uygulanmıştır- bu yöntemde hakimler duruşma salonunda yer alırken dava tarafları duruşmalara uzaktan katılmaktadır. Yargılama usullerinde hibrid/karma yöntem pratik nedenlerden dolayı pandemi sona erdikten sonra da büyük ihtimalle uygulanmaya devam edecektir: bu yöntem Rusya gibi bölgeler arasında uzun mesafelerin olduğu yüzölçümü büyük bir ülkede adaletin tesisini kolaylaştırmaktadır.

Duruşma düzenlemelerinin türüne karar verme yetkisinin hakimlerin inisiyatifinde olmasına rağmen, duruşmanın çevrimiçi mi yoksa olağan şekilde yapılıp yapılmayacağını seçme sorumluluğunun kime (hakimler veya dava taraflarına) ait olması gerektiği Fransa’da tartışma konusudur. İngiltere’de sokağa çıkma yasağı sırasında güvenlik nedeniyle ertelenen jürili yargılamalarda uygulamaya yönelik bazı zorluklar gözlemlenmiştir. Bir İngiliz STÖ’sünün yaptığı bir deneyde, video konferans yönteminin kısa ve basit davalar için uygun olduğu ancak karmaşık davalarda her zaman uygun olamayacağı görülmüştür. Tüm davalarda yargılama usulünün adilliği ve adaletin menfaati en önemli soru olmaya devam etmeli ve göz önünde bulundurulmalıdır.

II. Usuli güvenceler

3. TANIK VE MAĞDURLARIN UZAKTAN KATILIMI VE İFADELERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Uzaktan katılım açısından çözümlenmemiş en önemli sorun bilgi güvenliği ve tarafların tespitidir. Video konferansın teknik kalitesi tanıkların etkin katılımının önkoşuludur. Örneğin Rusya'daki ticaret mahkemelerinin dava taraflarının tespitine olanak tanıyan bilgi sistemi bulunan kendi platformları vardır. Ancak bu sistem genel mahkemelere açık olmadığından, bazı acil davalarda Skype veya Whatsapp gibi açık iletişim platformları kullanılmaktadır. Sırp mahkemeleri de Skype kullanmıştır ve mahkeme duruşmaları için bu iletişim platformunun güvenlik düzeyi halen açık uçlu bir sorudur. Sırp mevzuatı özellikle hassas gruptaki tanıkların uzaktan katılımına olanak tanımaktadır. Nitekim bir tanığın fiziksel olarak katılmadığı durumlarda uzaktan katılım iyi bir çözüm olabilir.

İngiltere'de çevrimiçi duruşmalara katılımda tanıklara yardımcı olmak için özel kılavuzlar geliştirilmiştir. Video ile yargılama usullerinde hal ve hareket duruşma salonundaki gibidir. Ancak, bazı STÖ'ler engelli (özellikle iletişim engelli) tanıkların etkin katılım gösterememesi sorununu dile getirmiştir. Öte yandan bazı tanık kategorilerinde, yargılama usulüne uzaktan katılım faydalı olabilmektedir (örneğin çocuklar veya cinsel suç mağdurları). Çapraz sorgu sırasında tanık ifadesinin doğruluğunu temin etmeye yönelik mevcut yöntemlerle ilgili soru şu anda çözümsüz görünmektedir ve muhtemelen özel teknik çözümler ve yönetmelik ile yanıtlanabilir. Genel olarak bakıldığında, bir hakim video konferans yöntemini uygulamaya karar verdiğinde en önemli konu tanıkların katılma olasılığı, adaletin genel olarak etkin olması ve yargılama usullerinin adilliyidir.

4. UZAKTAN YAPILAN DURUŞMALARDA DELİL SUNMA VE YAZILI BELGELERİN SUNULMASI

İngiltere'de, elektronik erişim ve belge sunumu özellikle ceza davalarında yargılama usulünün erken aşamasında uzun yıllardır süregelen normal bir uygulamadır. Dava tarafları ve mahkeme arasında e-posta ile iletişim de yaygın şekilde kullanılmaktadır. Rusya'nın kriz sırasındaki deneyimi sonucunda taraflar ve hakimler arasında etkileşim ve işbirliğine duyulan ihtiyaçtan dolayı mahkemelerle çevrimiçi iletişimde artış olmuştur. Rusya'da çevrimiçi yargılama usullerinde delil sunma normalde yargılamadan önce tüm belgelerin bir bilişim sistemine yüklenmesi ile kolaylaştırılmaktadır. Ancak, ifşa kuralı katı bir şekilde uygulanmadığından taraflar bazen bu koşulu yerine getirmemekte ve yeni belgeleri video konferans sırasında ekrandan paylaşmaktadır. Bu da karşı tarafın duruşmada sunulan yeni bir delile etkin şekilde tepki gösterebilmesini tehlikeye atabilmektedir. Bu tür durumlarda yeni sunulan belgeye tepki verecek taraf bu tepkisini ya çevrimiçi olarak göstermekte ya da duruşmaya ara verilmesini talep etmektedir. Taraflar savunmalarını duruşma öncesi sunmakla yükümlü olduğundan İngiltere'de bu tür

sorular yaşanmamaktadır, öncesinde sunulmaması yargılama sırasında ilgili savunmanın dikkate alınmasını imkansız hale getirmektedir.

5. DURUŞMALARIN HALKA AÇIK OLMA ÖZELLİĞİ VE KAMUOYU İLE MEDYANIN DURUŞMALARA ERİŞİMİ

Duruşmaların halka açık olma özelliğinin önemli noktaları arasında ilk olarak davacıları herhangi bir kamu denetimi olmaksızın adaletin gizlilik içerisinde tesis edilmesine karşı koruma gereği, ikinci olarak da mahkemelere olan güveni idame ettirme gereğidir. Skype aracılığıyla yürütülen yargılama usulleri kamuoyunun erişimine açık değildi ve AİHS'in 6. Maddesinde öngörülen koşullara uygunluğu da tartışmaya açıktır. Öte yandan, duruşmaların yayınlanması mahkemeleri mesafe ne olursa olsun daha açık ve erişilebilir hale getirebilecekti. Fakat ancak çevrimiçi duruşmalarla ilgili bilgiler kamuya açık olduğu zaman bu durum gerçekleştirilebiliyordu. Olağan duruşma salonu dışında yargılama yapmada karşılaşılan engelleri aşmak için Devletler kamuoyu ve medyayı duruşma yeri hakkında tam olarak bilgilendirmek ve duruşmaya etkin erişim sağlamaya yönelik telafi edici nitelikte tedbir almakla yükümlüdür.³

Yargılama halka iki şekilde açık olabilir: gerçek zamanlı veya kayıt yoluyla. Gerçek zamanlı açık olması halinde, duruşmaya katılanların mahremiyeti ve mahremiyetleri ile ilgili riskler göz önünde bulundurulur. İngiltere'de Yüksek Mahkemenin tüm duruşmaları halka açıktır. Ancak, çevrimiçi duruşmaların halka gerçek zamanlı olarak açık olması neticesinde Zoom bombardımanı, halkın duruşmayı kesintiye uğratması, uygun olmayan şekilde kayıt yapılması ve mahremiyet ihlalleri gibi sorunlar yaşanabilmektedir.

Genel olarak, tüm yargılama usullerinin kaydedilmesi (bazı yargı alanlarında böyle bir uygulama yapılmaktadır) yazılı mahkeme kayıtlarında kaynak tasarrufu sağlamakta ve yazılı mahkeme kayıtlarının güvenilirliği ile ilgili sorunları ve dava taraflarının bu kayıtlara itiraz etme risklerini ortadan kaldırmaktadır.

Adil yargılanma güvenceleri açısından bir duruşmanın video düzenlemesinin uygun şekilde yapılması önemlidir: sadece konuşanların yüzlerinin değil duruşma salonunun tamamının videoda görülmesi sağlanmalıdır.

6. SÖZLÜ ÇEVİRİ

Sırbistan iltica davalarında uzaktan çeviri konusunda (telefon ve internet teknolojisi aracılığıyla) en makul deneyime sahiptir. Özellikle nadir karşılaşılan diller söz konusu olduğunda uzaktan sözlü çeviri sayesinde

³ RIEPAN / AVUSTURYA, no. 35115/97, 14 Kasım 2000

yerel çevirmenler sürece dahil edilebilmiş ve işlemlere hız kazandırılarak masrafların düşük olması sağlanmıştır (tercümanların seyahat gideri olmamıştır). Öte yandan, teknik sorunlar sözlü çeviriyi ve yargılama usulünün dinamiklerini etkileyebilmektedir. Ayrıca, güvenilir olmayan iletişim platformları kullanıldığında hassas delillerin sunulması da sorunlu olabilmektedir. Çok sayıda katılımcının yer aldığı duruşmalarda sözlü çeviri her zaman sorunsuz olmamaktadır.

İltica ve geri gönderme davalarındaki Fransız deneyimi tercümanlar aracılığıyla çok dilli yargılama usullerinin son derece karmaşık olabileceğini göstermektedir. Şu dersler çıkarılmıştır: (1) çevirmen mahkemenin dilini konuşmayan kişiye fiziksel olarak yakın olmalıdır, (2) çevirmen çeviri yaptığı taraflarla birlikte ekranda görünmelidir ve (3) video bağlantısı kullanıldığında mahkeme çevirmenin bulunduğu yere (ve daha genel olarak duruşma salonundaki “görsel – işitsel ortama”) özellikle dikkat etmelidir.

Genel olarak yargılama usullerinde video konferans yöntemi kullanıldığında, hakimler uzaktan duruşmalarda lojistik ve gerekli düzenlemeleri normalden daha fazla dikkate almalıdır.

Her durumda, adaletin faydası, yargılama usulünün genel olarak adilliği, her davada bu yöntemin etkililiği ve sözlü çeviri, tanık katılımı, mevcut teknik çözümler ve bu çözümlerin güvenilirliği vs. gibi özel konular dikkate alınarak bir davanın video konferans yöntemine uygun olup olmadığına karar vermede yargının inisiyatifli önemli bir rol oynamaktadır.

III. Avukatla iletişim

7. ÇEVİRİMİÇİ DURUŞMA SIRASINDA AVUKATLA ÖZEL GÖRÜŞME

Ceza yargılamalarında müvekkil ile avukat arasındaki özel görüşme 6. Madde kapsamında yer alan güvencelerden biridir. Etkili adli yardım hakkı kapsamında, diğerler haklarla birlikte sanığın avukatı ile özel görüşme yapma hakkı da yer almaktadır. Bir avukat herhangi bir izleme/dinleme olmaksızın müvekkili ile görüşemiyor ve gizli talimat alamıyorsa, avukatın yardımı büyük ölçüde yararsız hale gelmektedir.⁴

Uzaktan duruşmada ekranda görünmeyebilen sanık (özellikle tutuklu sanık) üzerinde her türlü baskı ya da etkiyi önlemek amacıyla çevrimiçi duruşma sırasında ilgili düzenlemelere (teknik düzenlemeler dahil) özellikle dikkat edilmelidir. Hukuk yargılamaları veya idari yargılamalarda bu risk daha düşüktür, zira müvekkiller telefon aracılığıyla avukatlarıyla paralel olarak her zaman iletişim içerisinde bulunabilmekte veya ara talep edebilmektedir. Avukatla özel görüşme için duruşmaya ara verilmesi bir çözüm olsa da Fransa'da avukatlar mahkemenin yaptığı dava incelemesini geciktirip yavaşlatacağı için her zaman ara talep etmemektedir. Tutuklu kişinin avukatı ile özel görüşmesi uzaktan ayarlandığında, tutuklunun güvenli bir telefon ya da video bağlantısına erişimi hakkında da endişeler söz konusu olabilmektedir.

Fransa'da çevrimiçi duruşma sırasında avukatın bulunduğu yere ilişkin (avukatın mahkemede hakimlerle birlikte mi yoksa cezaevinde müvekkili ile birlikte mi olacağına dair) herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Avukat ile müvekkili arasındaki özel görüşme ihtiyacının olabileceği durumlara dair de bir düzenleme yoktur.

AİHM içtihadında, savunma avukatının neden sanığın tutuklandığı bölgeden uzak olan bir bölgeden atandığına ve avukat ile müvekkil arasındaki doğrudan ve anlamlı iletişim engellendiğine dair yerel mahkemenin bir gerekçe sunmadığı davada ihlal tespit edilmiştir.⁵ Görüştükları odada savcı ve mübaşırlar de olduğu için avukat ile müvekkil arasındaki özel görüşme ile ilgili olarak AİHM'in 6. Maddenin ihlaline karar verdiği davalar da bulunmaktadır.⁶ Bir başka davada⁷ AİHM müvekkilin tutuklu olması halinde avukat- müvekkil arasındaki özel görüşme için güvenli bir telefon hattının iyi bir çözüm olabileceğini ifade etmiştir.

⁴ S. /İSVİÇRE, no. 12629/87 ve 13965/88, 28 Kasım 1991

⁵ [SAKHNOVSKY /RUSYA \[Büyük Daire\], no. 21272/03, 2 Kasım 2010](#)

⁶ ICHETOVKINA VE DİĞERLERİ / RUSYA, no. 12584/05 ve 5 başvuru daha, 4 Temmuz 2017

⁷ [MARCELLO VIOLA / İTALYA, no. 45106/04, 5 Ekim 2006](#)

8. HAKİM BİR AVUKAT VE/VEYA DAVA TARAFININ SES VEYA VİDEOKONFERANS BAĞLANTISINI KAPATABİLİR Mİ? USULİ DÜZENLEMELER NELERDİR?

Adil yargılanmanın şartları ve mahkemedeki yargılama usullerinde silahların eşitliği ilkesi tarafların yargılama usulünde eşit olanaklara sahip olmasını gerektirmektedir. Ancak, bazı durumlarda hakimin kararıyla düzeni bozan taraf geçici olarak duruşmadan çıkarılabilir. Böyle bir durumda çıkarılan tarafın hakları iyi bir şekilde dengelenmelidir. Her ne kadar Avrupa Mahkemesinin tarafların duruşma salonundan çıkarılmasına ilişkin bir içtihadı varsa da⁸ görünüşe göre ulusal düzeyde çevrimiçi duruşmalarda bu durum henüz yaşanmamıştır. İngiltere’de düzeni bozan tanıklar, bu tür tanıkları kontrol etmede yaşanan zorluk ve yargılama usulünün genel adilliği açısından kısa süreli bir çözüm olarak sessize alınması konuları tartışılmıştır. Fransa’da, hukukçular savunma ve savcılık için eşit kaynakların olması koşulunu tehlikeye atacağından taraflardan birini sessize alma görüşünün kabul edilemeyeceği kanaatindedir.

9. BAĞLANTI KÖTÜ İSE VE TARAPLARDAN BİRİNİN SESİ GELMİYOR YA DA SES GİTMİYORSA HAKİM NASIL HAREKET ETMELİ?

Uzaktan duruşma yapmak hakimlerin özel teknik becerilere sahip olmasını, duruşma öncesinde lojistik düzenlemeler yapmasını ve ek yönetim sorumluluklarına sahip olmasını gerektirmektedir. Yargılama usulü sırasında kaliteli bağlantı için uzaktan yargılama öncesinde test oturumlarının düzenlenmesi önerilmektedir. Bu tür usuli ve teknik konularda rehberlik için Uluslararası Ticaret Odasının konuya ilişkin yakın tarihli önerilerine başvurulabilir.

Kesintiye uğradıktan sonra yargılama usulünün yeniden başlatılması, tarafların tamamının argümanlarını sunmak için eşit olanaklara sahip olmasını sağlaması gereken bir hakim için kolay bir görev değildir. Bu konuda hakimlere özel bir eğitim verilmesi muhtemelen faydalı olacaktır. Yargılama usulü sırasında düzenli olarak teknik bir aksaklık olması durumunda duruşmanın ertelenmesi düşünülebilir. Ancak böyle bir durumda davanın genel olarak ne kadar sürdüğü de dikkate alınmalıdır.

10. UZAKTAN DURUŞMALARLA İLGİLİ ÖZEL BİR USULİ DÜZENLEME VAR MI VE BU BAĞLAMDA HANGİ KONULAR DİKKATE ALINMALI?

Çevrimiçi duruşma düzenlenip yürütülürken lojistik, görünürlük, yargılama usulünün etiği ve genel adilliği gibi uzaktan duruşmalarla ilgili sorunların ele alınması gerekmektedir. Taraflara bu konuya özel rehberlik sunulması faydalı olacaktır.⁹ Yasal açıdan bağlayıcı kurallar gerekiyor mu yoksa çok sıkı olmayan hukuki

⁸ IDALOV / RUSYA, no. 5826/03, 22 Mayıs 2012

⁹ Bkz. “[COVID-19 Pandemisi sırasında ve sonrasında Yargının öğrendikleri ve yaşadığı zorluklar](#)” başlıklı CEPEJ bildirgesi.

rehber ilkeler yeterli olacak mı sorusu sorulmalıdır. Hızlı ve sürekli gelişen teknolojiler göz önünde bulundurulduğunda bazı uzmanlar yasal açıdan bağlayıcı yönetmeliklerden ziyade rehberler aracılığıyla daha az katı olan düzenlemeleri desteklemektedir. Ancak, düzenlemenin şekli belli ölçüde ilgili ülkedeki yasal sisteme bağlı olacaktır. Her durumda, ilgili rehber ilkelerin (her iki şekilde de olabilir) uygulamaya konulması önemlidir. Yönetmeliklere ek olarak uzaktan yargılamanın başarılı olması için iki unsur daha söz konusudur: (1) çevrimiçi yargılama usullerinde tarafların işbirliği ve (2) çevrimiçi yargılama usullerinde geçmiş deneyimlerden alınan derslerin göz önünde bulundurulması.

İngiltere’de çevrimiçi duruşmalar iyi düzenlenmiştir. Örneğin, tanıklara yönelik özel kılavuzlar bulunmaktadır ve şu anda aynı şekilde avukatlara yönelik kılavuzlara ihtiyaç duyulup duyulmadığı da hukuk çevrelerinde tartışılmaktadır.

Video bağlantısı yoluyla yapılan yeni duruşma türlerine uyum için mevcut usuli mevzuatın gözden geçirilmesi gerekebilir. Örneğin özellikle COVID-19 sağlık krizi gibi kritik durumlarda hiçbir şekilde yargının inisiyatifine yer bırakmaksızın çevrimiçi yargılama usullerine müsaade edilen dava ve durumların hukuki olarak katı bir şekilde belirlenmesi neticesinde de bazı sorunlar yaşanabilir.

IV. Tutukluluk kararlarında video konferans yöntemi

11. VİDEO KONFERANS YÖNTEMİ İLE TUTUKLULUĞA KARAR VERİLEBİLİR Mİ? BU TÜR BİR DURUMDA UYGULANACAK USULÜN ÖZELLİKLERİ NELERDİR?

Covid-19 nedeniyle sokağa çıkma yasakları sırasında bazı yargı bölgelerinde uzaktan tutukluluk duruşmaları kolaylaştırılmıştır. Bu tür yargılama usullerinde bazı açılardan sorunlar yaşanmaktadır: avukatın sanıkla tanıştırılması ve aralarındaki kişisel iletişim; avukat ile sanık arasında doğrudan ve özel iletişimin olmaması; tutukluluk duruşmaları sırasında disiplin; sanık üzerinde baskı ya da etki riski; tarafların yargılama usullerinde yer alması.

Özellikle avukatın tutuklu ile aynı duruşma salonunda olmadığı durumlarda tutuklunun çevrimiçi tutukluluk duruşmalarına etkin katılımını ve ilgili güvencelerin uygulanmasını sağlamak son derece önemlidir.

Uzaktan tutukluluk duruşmaları ile ilgili olarak Sözleşmenin 5. Maddesi kapsamında AİHS’in herhangi bir içtihadı bulunmamaktadır ancak aynı ilkeler geçerlidir. Bu tür durumlarda süre ve lojistik konuları yargılama usulünü daha karmaşık hale getirebilir ve avukat ile müvekkili arasındaki iletişim hayati öneme sahiptir. *Salduz*¹⁰ ve *İbrahim*¹¹ davalarına göre, ilk sorgulama sırasında 6. Madde kapsamında belirlenen

¹⁰ SALDUZ / TÜRKİYE, no. 36391/02, 27 Kasım 2008

usuli güvencelere uyulmaması bir davada ceza yargılamasının adilliğini tehlikeye atabilmektedir ve bu da hem yargılama usulünün bu aşamasının hem de avukat ile müvekkili arasındaki güvenin önemini ortaya koymaktadır.

İlgili AİHM içtihatları:

- BIVOLARU / ROMANYA (No. 2) no. 66580/12, 2 Ekim 2018
- BLOKHIN / RUSYA (Büyük Daire) no. 47152/06, 23 Mart 2016
- DOYLE / İRLANDA no. 51979/17, 23 Mayıs 2019
- GRYAZNOV / RUSYA no. 19673/03, 12 Haziran 2012
- IDALOV / RUSYA (No. 2) no. 41858/08, 13 Aralık 2016
- KASPAROV VE DİĞERLERİ / RUSYA (No. 2) no. 51988/07, 13 Aralık 2016
- KHODORKOVSKIY VE LEBEDEV / RUSYA no. 11082/06, 13772/05, 25 Temmuz 2013
- MAKEYEV / RUSYA no. 13769/04, 5 Şubat 2009
- NEKRASOV / RUSYA no. 8049/07, 17 Mayıs 2016
- RAZVOZZHAYEV / RUSYA VE UKRAYNA VE UDALTSOV / RUSYA, no. 75734/12, 2695/15, 55325/15, 19 Kasım 2019
- ROKHLINA / RUSYA no. 54071/00, 7 Nisan 2005
- SAKHNOVSKIY / RUSYA no. 21272/03, 2 Kasım 2010
- SCHATSCHASCHWILI / ALMANYA no. 9154/10, 15 Aralık 2015
- T.P. VE K.M. / BİRLEŞİK KRALLIK no. 28945/95, 10 Mayıs 2001
- TREPASHKIN / RUSYA (NO. 2) no. 36898/03, 19 Temmuz 2007
- MARCELLO VIOLA / İTALYA, no. 45106/04, 5 Ekim 2006
- GOLUBEV / RUSYA (karar), no. 26260/02, 9 Kasım 2006
- GRIGOREVSKIKH / RUSYA, no. 22/03, 9 Nisan 2009
- SAKHNOVSKY / RUSYA [Büyük Daire], no. 21272/03, 2 Kasım 2010
- KHISMATULLIN / RUSYA, no. 33469/06, 11 Aralık 2014
- BIVOLARU / ROMANYA (N° 2), no. 66580/12, 2 Ekim 2018

¹¹ İBRAHİM VE DİĞERLERİ / BİRLEŞİK KRALLIK, no. 50541/08 ve diğerleri, 13 Eylül 2016

KONUŐMACILAR

Sn. **Vasily Lukashevich**, kıdemli hukukçu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Kalemi

Sn. Doç. Dr. **Maria Filatova**, PhD, Ekonomi Yüksek Okulu Hukuk Fakültesi (Rusya), Uluslararası Adalet Laboratuvarı Başkanı. Filatova AİHS ile ilgili pek çok konuda ve özellikle yargılama usullerinde usuli güvenceler konusunda Avrupa Konseyi ile çeşitli çalışmalarda yer almıştır.

Sn. **Jeremy McBride**, Avukat, Monckton Dairesi (Birleşik Krallık). McBride müvekkillerini Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve BM anlaşma organları nezdinde temsil eden bir insan hakları avukatı olup aynı zamanda AB FRA Bilim Komitesi üyesidir. AİHS ve ceza usulü konularında Avrupa Konseyine pek çok kez uzman görüşü sunmuştur. Bu konuda yazdığı kitabı iki baskı yaparak pek çok Avrupa diline tercüme edilmiştir.

Sn. Doç. Dr. **Ivana Krstic**, Belgrad Üniversitesi Hukuk Fakültesi (Sırbistan). Krstic uluslararası ceza hukuku ve Avrupa insan hakları hukuku alanlarında uzman olup Belgrad Üniversitesinde insan hakları hukuk kliniğinin yöneticisidir.

Sn. **Christian Licoppe**, Paris-Tech Ulusal Telekomünikasyon Okulu Bilgi ve İletişim Teknolojileri Sosyolojisi profesörü (Fransa). Sn. Christian Licoppe mühendis (Ecole Polytechnique) ve yoğun madde fiziği alanında araştırmacı olarak eğitim aldıktan sonra bilim tarihi ve dijital sosyoloji alanında çalışmaya başlamıştır. Mahkemedeki yargılama usullerinde video konferans yönteminin kullanılması konusunda kapsamlı araştırmalar yapmış olup bu konuda pek çok yayını bulunmaktadır. Bilimsel uzman olarak Avrupa Adaletin Etkinliği Komisyonu (CEPEJ) ile de çalışmıştır.

*Bu rapor Avrupa birliği ve Avrupa Konseyinin mali desteği ile hazırlanmıştır.
Bu raporda ifade edilen görüşler tarafların resmi görüşü şeklinde yorumlanmamalıdır.*

Bu proje Avrupa Birliđi ve
Avrupa Konseyi tarafından
finanse edilmektedir

Bu proje Avrupa Konseyi
tarafından yürütülmektedir